

УДК 37.015(477)

Вікторія СТИНСЬКА, Марія КЛЕПАР

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ТВОРЧИЙ ДОРОБОК ІВАНА БРИКА (ДО 65-РІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТІ)

У статті окреслено життєвий шлях та творчу спадщину відомого педагога, вченого, славіста, філолога, історика та громадського діяча Івана Брика.

Ключові слова: життєвий шлях, творчий доробок, Іван Брик.

Вікторія Стинская, Марія Клепар. Жизненный путь и творческое наследие Ивана Брыка (к 65-летию со дня смерти). Стаття досліджує життєвий шлях і творче спадщину відомого педагога, вченого, славіста, філолога, історика і громадського діяча Івана Брика.

Ключевые слова: жизненный путь, творческое наследие, Иван Брик.

Vyktorija Stynska, Mariya Klepar. The path of life and creation of Ivan Bryk (to the 65th anniversary of the day of death). The path of life and creation of a famous teacher, scientist, specialist of Slav language and literature, philologist, historian and public figure of Ivan Bryk is described in the article.

Key words: the path of life, creation, Ivan Bryk.

Мета: оприлюднити сторінки життєвого шляху та творчої спадщини діяча.

Державні документи, передусім Конституція України, Закон України "Про освіту", Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття), Концепція національного виховання, Концепція громадянського виховання особистості, Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. проголосили розбудову і докорінне реформування освіти, основою відтворення інтелектуального та духовного потенціалу народу, демократизації суспільства, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень.

Водночас сучасна парадигма освіти і виховання потребує критичного осмислення минулого, яке допомогло б поліпшити умови життєдіяльності людини з метою її подальшого розвитку. До першочергових завдань сьогодення відносимо повернення імен культурно-освітніх діячів, яким належить чималий внесок у створення і розвиток національної школи й педагогіки. До таких постатей належить Брик Іван Станіславович – український учений, педагог, славіст, філолог, історик, громадський діяч, що віддано працював на благо України, однак його ім'я до цього часу відоме лише вузькому колу спеціалістів.

Іван Брик народився 8 липня 1879 р. у м. Устрики-Долішні (тепер Польща) (помер 17 вересня 1947 р. у м. Ландек, Австрія). Освіту здобув у Перемишльській гімназії (1891–1898), де був членом, а з 7 класу – провідником таємного самоосвітнього гуртка.

Після закінчення навчання в гімназії І. Брик навчався в університетах Львова (1898–1901), Лейпцига, Праги (1901–1902), Відня (1902–1903). У Віденському університеті одержав науковий ступінь доктора філософії (1903).

Після закінчення Віденських студій І. Брик не продовжив університетської кар'єри, а виявив бажання скласти іспит на посаду вчителя середніх шкіл. Водночас узяв участь у діяльності "Українських Наукових Курсів" (1904) у Львові, де читав українську граматику. Викладали тоді на курсах ще такі професори: Х. Вовк, М. Ганкевич, М. Грушевський, І. Раковський, К. Студинський, І. Франко [3].

Відбувши 1905 р. військову службу, працював викладачем української мови і літератури в українських та польських гімназіях Львова, був професором Львівського таємного українського університету. Під час Першої світової війни потрапив до російського полону, де перебував впродовж 1916–1917 років.

Повернувшись з неволі, Іван Брик

зголосився до Секретаріату військових справ і почав працювати у відділі інтендантури. Водночас педагог повернувся і до роботи вчителя у Львівській гімназії, а 1921 р., після створення приватного українського університету у Львові, почав викладати україністику і славістику [3].

Разом з педагогічною працею багато уваги приділяв просвітницько-громадській роботі. Брав активну участь у студентських вічах, організованих українськими та чеськими студентами на підтримку відкриття українського університету у Львові (1902), був секретарем у "Шкільному союзі", членом виділу "Академічної громади", діяльним учасником "Наукового Кружка".

За його ініціативи й участі засновано "Українську громаду" у Празі (1902), що є свідченням того, що І. Брик не полишав громадську діяльність і за межами України. Про підводні течії праці в еміграції писав: "У Празі доводилося вести важку інформаційну працю серед чехів, які не визнавалися в українських справах і вважали українських студентів москалями. Приходилося навіть зводити завзяті бої з чеськими русофілами за свою національну окремність від москалів" [3].

Особливо помітна його діяльність у товаристві "Просвіта" – член головного виділу "Просвіти", її секретар, директор канцелярії, голова товариства (1932–1939), редактор популярного видання "Письмо з "Просвіти" (1923–1925). Слід зазначити, що своїми непересічними знаннями та громадсько-просвітницькою діяльністю І. Брик заслужив високий авторитет серед передового студентства та молоді. У Празі, Відні, Кракові, Берліні – усюди, де студіював, працював, ішла систематична пропаганда української науки, культури, історії, мистецтва, літератури. Сотні його публікацій в українській та закордонній пресі поширювали досвід просвітницьких організацій, їхніх заходів (Кембриджський з'їзд "Всесвітньої освітянсь-

кої спілки для дорослих" (1929), "Освітньо-виховне значення прогульок" (1933), "Обласна освітня конференція в Станиславові" (1934), "Просвіта і її завдання" (1936), "Просвіта в Керестурі" (1936) /3/. Разом з М. Коцюбою – організатором фахової освіти у Галичині – видав "Взірцевого господаря" (1909), "Про пам'ятну книгу конгресу" (1910).

Брик цікавився питаннями української і слов'янських мов, літературними здобутками європейських народів, глибоко вивчав історію української літератури, насамперед періоду національного відродження, українсько-слов'янські культурні взаємини тощо. Серед слов'янознавчих досліджень І. Брика виділяються роботи з богемістики та українсько-чеських зв'язків ("Слов'янський з'їзд у Празі 1848 р. і українська справа" (1920); "Матеріали до історії українсько-чеських взаємин в першій половині XIX ст." (1921); "Чужі про українську народну пісню" (1927) та ін.). Він є автором багатьох науково-популярних праць з чеської історії, про окремих учених, письменників, політиків тощо ("Боротьба чехів за волю" (1937); "Зборівська могила чесько-словацьких борців за волю" (1927); "Зденек Неєдлі (з нагоди 50-ліття)" (1928); "Масарик і українські змагання" (1937); "Виховник народу (у 80-ліття Т. Масарика)" (1939) та ін.) [4].

Низку праць педагог присвятив творчості Т. Шевченка ("Шевченкова поема "Іван Гус" (1918)); "Пам'ятки по Т. Шевченкові в родині Ускових" (1925); "Святе дерево у творчості Т. Шевченка" (1931), "В 120-ті роковини народин Т. Шевченка (1934); "У 75-ліття Шевченкової смерті: Т. Шевченко – самоосвітник" (1936)). Прикметно, що дослідник у розвідках окреслює оригінальні підходи до з'ясування маловідомих фактів із життя поета, аналізує чинники формування його світогляду і підводить до висновку, що визначальне значення у житті Шевченка мала освіта і самоосвіта. Про це свідчать наведені у працях Івана Брика висловлювання поета: "Книжки потрібні мені як хліб насущний", "Страх тяжко без читання", "Одно спасення від одеревіння – книжки" [5].

Вартими уваги є і думки І. Брика

про стан та проблеми освіти в Україні, важливість національного виховання для підростаючого покоління. У праці "У 75-ліття Шевченкової смерті: Т. Шевченко – самоосвітник" він писав: "Дрібні матеріальні недостатки в порівнянні з недостатками душі. А на ці недостатки він дав і лік, а саме: освіту, але освіту розумну, яка дає не тільки знання, а й виховує, розбуджує почуття національного обов'язку, сталить характер, підносить морально. Такої освіти не дає офіційна школа, бо вона не виховує національно, не розкриває в людині вроджену їй таку природну любов до своєї мови, народу, землі, минулого, тощо – не робить людей добрими, характерними дітьми своєї вітчизни, а ломить їх і виховує на тих "недолюків", "п'явок", що "помагають москалеві на Україні господарювати, рідну матір катувати" [2, 5–6].

Упродовж багатьох років І. Брик збирав матеріали про М. Шашкевича, які вилились у наступні висліди: "Століте уродин Маркіяна Шашкевича" (1911); "З Маркіянових днів: Спомини" (1911); "Маркіян Шашкевич: У соті роковини зладження "Зорі" (1934) та ін.). У праці "З Маркіянових днів: Спомини" педагог висловлює ідею необхідності й важливості рідномовної освіти для народу: "Новітня збуру – се освіта люду. Правдиву освіту дає тільки рідна мова, ясну будучність народу готувить тільки любов свого рідного люду, злука простолоддя і інтелігенції. Без того мертвота і повільна, але певна смерть" [1, 34].

На дослідницько-науковій орбіті Івана Брика було немало розвідок-портретів, присвячених літературним постатям. Так, малознані грані життя Б. Грінченка розкрито у працях "Борис Грінченко: праця і заслуги" (1910), Ю. Федьковича – "Федькович у "Просвіті" (1934), О. Огоновського – "Омельян Огоновський: у 100-ліття народин великого громадянина" (1933) та інших.

Зазначимо, що різножанрову письменницьку творчість учений аналізує під кутом української державницької ідеї, утвердження національної самосвідомості, ролі української школи та української книжки у процесі виховання дітей. На його

думку, вирішальну роль у цьому покликана відіграти інтелігенція, уносячи в народ національну ідеологію.

Наукові праці педагога з історії українського письменства, історії української культури й чесько-українських взаємин опубліковано в "Записках Наукового Товариства імені Шевченка", "Українсько-руським Архіві", "Збірнику Львівської Ставропігії з 1921 р." і в "Ювілейному Збірнику на пошану академіка М. Грушевського". Численні науково-публіцистичні статті Іван Брик публікував у "Ділі", "Громадській Думці", "Українській Думці", "Старій Україні", "Ruthenische Revue" та численних чеських журналах. За наукову працю 1919 р. І. Брика обрано дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові.

Отже, наведений вище життєпис свідчить, що Іван Брик був людиною громадської, освітньої та наукової праці. Він присвятив своє життя Україні, розвивав українську ідею в еміграції, мав великі заслуги перед "Просвітою", "Академічною громадою", "Науковим Кружком". За цю подвижницьку працю 21 березня 1929 р. Загальними зборами "Просвіти" його було обрано почесним членом товариства, що вважалося найвищим українським відзначенням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брик І. З Маркіянових днів: Спомини / І. Брик. – Львів, 1911. – 83 с.
2. Брик І. У 75-ліття Шевченкової смерті: Т. Шевченко – самоосвітник / І. Брик // Календар Товариства "Просвіта" на звичайний рік 1936. – Львів, 1936. – С. 5–7.
3. Відзначені за заслуги для народу. Почесні члени "Просвіти" // Календар Товариства "Просвіта" на звичайний рік 1930. – Львів, 1929. – С. 160–163.
4. Енциклопедія історії України / [редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України]. – К. : Наукова думка, 2003. – Т. 1. – 688 с.
5. Скривок малюнку до життєпису Івана Брика / У кн. : Хай святиться ім'я твоє / В. Качкан. – Львів, 1998. – С. 143–152.

Стаття надійшла 28.09.2012 р.